

5 KADROVI U SPORTU AP VOJVODINE

Ključ uspešnog rada u svim ljudskim delatnostima je ekspertsko znanje i njegova primena. Otuda su za uspeh u svim segmentima sporta (vrhunskom, kvalitetnom, školskom i sportu za sve), osim materijalne podrške društva, presudni kadrovi. Analizom trenutnog stanja po ovom pitanju u AP Vojvodini, teško je dati povoljnu ocenu. Ne zato što kadrova ima malo ili što su slabog kvaliteta, već zato što veliki broj stručnih poslova u sportu obavljaju nestručna ili nedovoljno stručna lica, dok se školovani mladi stručnjaci beznadežno bore za kakvu-takvu šansu. U Vojvodini, naime, nikada nije bilo više sportskih fakulteta i osoba sa administrativno validnim diplomama, a nikada stručni rad u sportu nije bio tako niskog nivoa. Pravi eksperti su poslednjih godina uglavnom tretirani kao fizička radna snaga, obavezno odevena u trenerke i patike, dok su se planiranjem bavili oni koji su sport jedino gledali na televiziji ili su, u najboljem slučaju bili uspešni sportisti. Primera radi, u Novom Sadu je pre 30 godina nedostajalo između 50 i 100 nastavnika fizičkog vaspitanja i trenera, a sportsko-rekreativnim sadržajima se tada bavilo procentualno više stanovnika. Danas je daleko veći broj školovanog kadra evidentiranog na birou za zapošljavanje od nekada nedostajećeg, ali je zato osetno niži procenat stanovništva uključen u organizovano vežbanje. Dakle, kadrovskih potencijala ima, ali ih valja uposliti. Jer, šta bi i vredelo da se sport i rekreacije dovoljno omasove, ako se u okviru njih ne pružaju kvalitetni sadržaji koji realno mogu da poboljšaju zdravstveno, kao i stanje fizičkih sposobnosti stanovništva. Raznim masovnim akcijama, koje su svakako neophodne i izazivaju respekt, više se ostvaruju marketinški efekti, a manje sportsko-rekreativni. Tačno je da

Vojvodini nedostaju zatvoreni i otvoreni sportski objekti, ali još je izvesniji nedostatak strategije razvoja sporta, ali ne kao skup parola i obećanja, već kao suštinski ekspertno izrađen dokument koji neće završiti u fioci. Krajnji cilj ovog elaborata i jeste da se iznete konstatacije potkrepe činjenicama i da se stvore preduslovi za realnije razmišljanje o izvodljivoj strategiji. Njen neizbežni deo je i analiza stručnih kadrova.

5.1. SISTEM ŠKOLOVANJA I OSPOSOBLJAVANJA

Školovanjem kadrova u AP Vojvodini trenutno se bave dve akademske institucije – državni Fakultet za sport i fizičko vaspitanje i privatni Fakultet za sport i turizam. Dok je prioritet prve priprema kadrova za rad u osnovnim i srednjim školama, dotle druga institucija akcenat stavlja na školovanje trenera za rad u vrhunskom, kvalitetnom i sportu za sve (sportskoj rekreaciji).

Osim akademskog nivoa školovanja, u Pokrajini funkcioniše i sistem stručnog osposobljavanja definisan Zakonom o sportu kojim bi prvenstveno trebalo da se bavi Pokrajinski zavodu za sport, ali i sportski savezi.

Osposobljavanjem se ne stiču akademske diplome, već se dobijaju određeni sertifikati ili uverenja za određeni nivo stručne osposobljenosti, na osnovu kojih granski savezi sprovode licenciranje trenera. Sadašnji, još uvek važeći Zakon o sportu, odnosno podzakonski akt „Pravilnik o nomenklaturi sportskih zvanja i zanimanja“ predvidili su sledeća zvanja i nivoe osposobljenosti:

- za zvanje *sportskog instruktora (demonstratora)*
  - Osposobljenost I stepena (60 časova nastave)
- za zvanje *sportskog instruktora*
  - Osposobljenost II stepena (120 časova) ili zvanje trenera međunarodnog razreda
- za zvanje *instruktor sportsko-rekreativnih aktivnosti*
  - Osposobljenost II stepena (120 časova)
- za zvanje *instruktora sportskog letenja i padobranstva kao i instruktora speologije*
  - Osposobljenost III stepena (240 časova)
- za zvanje *operativni trener*

- Osposobljenost III stepena (240 časova) ili zvanje zaslužnog trenera
- za zvanje *operativni trener/specijalista*
- Najmanje više obrazovanje u oblasti sporta
- za zvanje *trener*
- Najmanje visoko obrazovanje iz područja sporta
- za zvanje *sportski trener/specijalista*
- Specijalizacija u rangu poslediplomskih studija

Naizgled uređen, Zakonom propisan sistem, može da zavara nekoga ko ne poznaje balkanske navike. Sportska praksa u Vojvodini, naime, kao i celoj Republici, obiluje brojnim apsurdima. Tako sportski savezi, u čemu prednjači fudbalska organizacija, duži niz godina zloupotrebljava pravo na licenciranje trenera i koristi ga za ubiranje ne malih finansijskih sredstava. Primera radi, fudbalski savez je sâm sebe proglasio jedinom kompetentnom institucijom za izdavanje prava na rad u fudbalu i time stvorio besmislenu situaciju u kojoj diplomirani treneri, sa preko 4.800 časova akademske nastave raspoređene u četiri godine ozbiljnog studiranja, ne mogu da ostvare pravo na angažman u vodećim klubovima dok ne dobiju licencu od fudbalskog saveza. Ova licenca se inače stiže na osnovu jednonedeljnog kursa sa minornim fondom časova, a potpisuju je lica koja ni sama nemaju akademsko obrazovanje. Ovaj fudbalski, kao i brojni primeri iz drugih sportova, poput sve popularnijeg fitnesa, učinili su da najviše trenerskih poslova obavljaju kursisti, dok školovani akademci nemaju priliku da plasiraju svoja znanja stečena tokom dugogodišnjeg školovanja. To je sigurno jedan od razloga zašto se srpski sport nalazi na tako niskom nivou.

Neophodno je u ovom delu razjasniti određene nejasnoće koje su prisutne u aktualnoj praksi. Visokoškolske ustanove su jedine koje mogu školovati kadrove za određena područja iz sporta i izdavati zakonom predviđene diplome za završeni određeni stepen obrazovanja. Zakon je predvideo da sistem osposobljavanja (izdavanje uverenja) mogu organizovati i druge organizacije koje ispunjavaju uslove za obavljanje tih poslova, a te uslove propisuje Ministar za područje sporta. U sadašnjoj praksi, u kojoj prednjači fudbalska organizacija, vrši se školovanje za licence, što je sasvim pogrešna postavka. Kad je u pitanju licenciranje, prvo se mora imati diploma, pa se tek na osnovu toga izdaje licenca za rad u određenom rangu takmičenja i na određeni vremenski period.

5.2. KADROVI U VRHUNSKOM I KVALITETNOM SPORTU

Za realizaciju programskih ciljeva u sportu veoma je važna briga o trenerima. U kojoj će se meri mladi podstaći da se uključe u sport, kako će se kvalitetno s njima raditi, koju će nivo sportisti postići, koliko će se baviti sportom – sve to uveliko zavisi o onih koji neposredno sudeluju u radu sportista. Koliko će treneri iskoristiti mogućnosti svakog sportiste, pronaći primerene sadržaje za sve uzrastne kategorije, imati senzibiliteta prema svakom pojedincu, zavisi najviše od nivoa njihovog obrazovanja. Nije zanemarljiv ni značaj motivacije, tj. u kojoj vrsti angažmana se trener nalazi (radnom odnosu, honorarnom, volonterskom ili nekom drugom). U svakom slučaju, najbolja opcija za sport jeste školovan trener koji taj posao radi profesionalno.

Dosadašnja praksa je pokazala da klubovi u kojima se rad svodi na honorarno angažovanje stručnjaka, retko uspevaju da sportiste zadrže u dužem vremenskom periodu ili da ostvare značajniji rezultat u seniorskoj konkurenciji. Tu činjenicu moguće je objasniti zakonitostima tehnologije stvaranja kvalitetnih rezultata. U sportu, naime, ozbiljan trenažni proces neophodno je sprovesti kroz jedan ili dva olimpijska ciklusa kako bi se ostvario nastup na nekom velikom međunarodnom takmičenju. Klub bez trenera profesionalca teško može da nađe osobu koja će nekoliko godina sa istim sportistom ili selekcijom provoditi svakodnevno četiri i više sati, a da pri tome vlastitu egzistenciju osigura izvan sportske organizacije. Celokupna briga o sportistima i svim aspektima njihovog života često je odlučujuća karika u stvaranju vrhunskog sportiste.

U dosadašnjoj kategorizaciji sportski stručnjaci nisu dovoljno precizno valorizovani, pa je neophodno sastavljanje nove kategorizacije kako bi se na adekvatan način vrednovao rad i rezultati, kako klupskih tako i nacionalnih trenera odnosno selektora.

Predlog novog Zakona o sportu je predvideo da stručni rad u sportu mogu da obavljaju samo stručnjaci sa minimalno višom stručnom spremom. Posebno je apostrofirano, da stručno-vaspitno obrazovni rad sa decom, opet mogu da sprovedu samo sportski stručnjaci sa minimalno višom stručnom spremom. Ovo otvara mogućnost da se u rad sportskih ekipa uključi veliki broj nezaposlenih profesora fizičkog vaspitanja koji su trenutno bez posla, kao i zaposleni profesori fizičkog vaspitanja koji mogu da se angažuju honorarno u radu sa sportskim ekipama.

Veliku ulogu u radu sportskih organizacija i klubova imaju lica koja obavljaju rukovodeće i administrativne poslove (stručnjaci u sportu). Prvenstveno se misli na sekretare nacionalnih (i pokrajinskih) granskih saveza, predsednike, direktore, sportske direktore, menadžere, lekare, psihologe, fizioterapeute u nacionalnim granskim savezima. Ovaj prostor prilično je neuređen. Nema jasno definisanih normativa, pa se na tim mestima često nalaze neadekvatni kadrovi čije postavljenje se obično obrazlaže rezultatima ostvarenim u prethodnoj takmičarskoj karijeri. Kako u životu ne postoji univerzalni talenat, teško je od talentovanih bivših sportista (najčešće i nedovoljno školovanih) očekivati da kvalitetno obavljaju tako odgovorne poslove. Ne retko na rukovodeće pozicije u sportske saveze i klubove stižu neraspoređeni kadrovi iz sfere politike. Kako bi se unapredio i ovaj segment stručnog rada neophodno je propisati određene normative i sa tom inicijativom upoznati Ministarstvo omladine i sporta. Kao i za sportske stručnjake, i ovde je neophodno propisati minimum stručne spreme i osposobljenosti za obavljanje određenih poslova u nacionalnom granskom savezu. Neophodno je, na primer, propisati da generalni sekretari u pokrajinskim nacionalnim granskim savezima moraju imati najmanje višu stručnu spremu iz područja sporta, odnosno da imaju najmanje višu spremu iz područja ekonomije ili prava, uz stručnu osposobljenost za rad u sportu.

Kako je sport postao kompleksan društveni fenomen u kojem se organizuju veoma raznovrsni događaji, od prvenstvenih utakmica, preko revijalnih turnira, pa do najvećih internacionalnih manifestacija poput evropskih i svetskih prvenstava, javlja se sve veća potreba za školovanjem specijalizovanog kadra koji je u stanju da kompetentno organizuje i sprovede te događaje. Kompetentnim za obavljanje ove vrste poslova u sportu smatraju se menadžeri sa različitim vidovima specijalizacije.

Interdisciplinarnost sporta nameće potrebu okupljanja stručnjaka različitih profesionalnih orijentacija. Savremeni pristup stvaranja sportista podrazumeva fiziološka opterećenja koja znatno premašuju ona koja su pre nekoliko decenija bila dominantna. U skladu s tim, savremeni pristup programiranju trenažnog procesa zahteva vrlo visok stepen organizovanosti u gotovo svim segmentima sportskog života. Povećani fiziološki, emotivni i psihološki naponi kao imperativ postavljaju angažovanje strogo specijalizovanih stručnjaka koji će se baviti upravo tim aspektima (doktori, psiholozi, fizioterapeuti...). Stručnjaka ovog profila ima sve više na sportskom tržištu, pre sve ga zahvaljujući

programima specijalizacije i posleddiplomskog usavršavanja na visokoškolskim institucijama.

5.3. KADROVI U ŠKOLSKOM SPORTU

Poslove u oblasti školskog sporta, po Zakonu, mogu da obavljaju isključivo pedagozi sa visokom (minimalno *Bachelor*) stručnom spremom, stečenom na akademskim studijima (Fakultetima). Kad je reč o nastavnom kadru, Evropska unija poznaje tri profila: nastavnik fizičkog vaspitanja „specijalista“ (stekao obrazovanje isključivo za predmet Fizičko vaspitanje), nastavnik fizičkog vaspitanja (osposobljen da predaje 2-3 predmeta, među njima i Fizičko vaspitanje) i „generalist“ (profesor razredne nastave). Obrazovni standardi vezani za osnovni model školovanja predviđaju: (1) za „specijalistu“ (jedan predmet) – 240 ESPB², što odgovara četvorogodišnjem školovanju; (2) za „nastavnika fizičkog vaspitanja“ (2-3 predmeta i minimalno 35-50% nastavne građe vezano za fizičko vaspitanje) – 84-120 od ukupno 240 ESPB; (3) za učitelje (10% nastavne građe vezano za fizičko vaspitanje) – 24 od ukupno 240 ESPB.

Postojeći model školovanja nastavnika (profesora) fizičkog vaspitanja na visokoškolskim ustanovama u našoj zemlji, odgovora preporukama za nastavnika „specijalistu“ koji u Evropskoj uniji, po pravilu, predaju u višim ciklusima školovanja, dok u 87% zemalja EU u nižim razredima predaju „generalisti“ (učitelji), mada se u 67% zemalja na tom nivou obrazovanja pojavljuju i specijalisti. Istina, postoje izvesna odstupanja na lokalnom ili regionalnom nivou. Može se, dakle, reći da je situacija u Srbiji po pitanju sistema školovanja kadrova za rad u osnovnim i srednjim školama slična onoj u Evropskoj uniji.

5.4. KADROVI U SPORTU ZA SVE

Organizacije rekreativnog sporta obuhvaćene kroz sistem Saveza za rekreativni sport Vojvodine, najvećim delom se oslanjaju na rad volontera i aktivista koji žele da rade. Nema podataka o profesionalnoj

---

² ESPB (*Engl.* ECTS) je skraćena za Evropski sistem prenosivih bodova. ESPB je uniformni način vrednovanja akademskih diploma prema Bolonjskom modelu visokog školstva, zasnovan na fondu nastavnih časova i opterećenosti studenata.

angažovanosti visoko obrazovanog stručnog kadra iz područja sportske rekreacije, odnosno uopšte o njihovoj uključenosti u rad organizacija i društava (kao i u samom Savezu za rekreativni sport Vojvodine), mada je utvrđeno da je kroz sistem obrazovanja na Fakultetu za sport i fizički vaspitanje u Novom Sadu (ranije: Fakultet fizičke kulture), u periodu od 1974-2004. godine diplomiralo 376 organizatora sportske rekreacije. Podataka o njihovoj angažovanosti u organizacijama rekreativnog sporta nema, mada po informacijama iz akteulne prakse ovi kadrovi nisu uopšte uključeni u bilo kakav rad organizacija rekreativnog sporta, posebno ne profesionalni. Osim toga, ne postoje ni precizni podaci o broju i strukturi stručnog kadra angažovanog u fitnes klubovima i organizacijama privatnog preduzetništva iz ove oblasti. Poslednjih godina je, međutim, uočen porast angažovanih diplomiranih organizatora rekreacije, odnosno fitnes trenera (školovanih na Fakultetu fizičke kulture i Fakultetu za sport i turizam u Novom Sadu) na poslovima ovih organizacija.

Očigledno je da u sferi sporta za sve vlada izvesna stihija i da je veoma teško ustanoviti ko se sve i pod kojim uslovima bavi zdravljem stanovnika Vojvodine. Otuda je u segmentu masovnog sporta, ispoljenog kroz rad sportskih, fitnes, bodi-bilding i sličnih klubova, neophodno u što kraćem roku sprovesti kontrolu obučenosti kadrova. Interesovanje za rekreativne (fitnes) aktivnosti sve više raste, a najčešći motivi građana se vezuju za poboljšanje zdravlja. Otuda je odgovornost sportskih subjekata u Pokrajini, možda, najveća baš u sferi sporta za sve.

5.5. ZAPAŽANJA I PREDLOZI

Na osnovu objektivnih nalaza, nameće se zaključak da kadrovska pitanja u sportu AP Vojvodine nisu rešena na zadovoljavajući način. To se pre svega odnosi na prostor vrhunskog i kvalitetnog sporta, te delom na sport za sve. Jedina zadovoljavajuća situacija sa kadrovima postoji u školskom sportu. Školski sport je, istina, najpreciznije uređen Zakonom, pa gotovo da nema prostora za manipulaciju, što se za ostale vidove sporta ne može reći. Na osnovu iznetih podataka, moguće je konačno definisati sledeća zapažanja i predloge:

- U Pokrajini ne postoji pouzdana elektronska baza podataka o broju, angažovanosti, kvalitetu i nivou stručne osposobljenosti osoba koje su angažovane u sportu. Izuzetak su jedino nastavnici i profesori osnovnih i srednjih škola. Otuda je neophodno, u okviru

centralne informatičke baze, predvideti segmente za evidentiranje podataka o kadrovima u sportu.

- U Pokrajini (kao i u Republici) trenutno funkcioniše nelogičan sistem edukovanja stručnjaka za rad u vrhunskom i kvalitetnom sportu. Pravo na osposobljavanje stručnog kadra preuzeli su pojedini sportski savezi. Stvorena je apsurdna situacija da su ta uverenja stavljena iznad akademskih diploma. (Pravom na licenciranje, sportskim savezima je omogućena apsurdna prilika da se stave iznad akademskih institucija zakonski odgovornih za najviše nivoe školovanja). Time se privileguju kadrovi sa kursom u odnosu na one sa najvišim akademskim zvanjima (a suštinski i znanjima) i stvara nelojalna konkurencija na sportskom tržištu. Za prevazileženje ove situacije najbolje je preuzeti modele razvijenih (uspešnih) sportskih nacija u kojima hierarhija diploma logično uređena. Tako su u Nemačkoj, Francuskoj ili Engleskoj, na primer, trenerske licence samo ulaznica na sportske fakultete. Preuzimanjem tog modela, bila bi ukinuta mogućnost da se na neke usko specijalizovane smerove (fudbal, košarku, tenis i sl.) uopšte upisuju studenti bez prethodnog takmičarskog i početnog trenerskog iskustva. Sportskim savezima je u predlogu novog Zakona o sportu ostavljena mogućnost da mogu vršiti stručno osposobljavanje, ali je novi Zakon o sportu predvideo mnogo strože uslove i kontolu ovog osposobljavanja. Sportski savezima je ostavljena mogućnost osposobljavanja sportskih stručnjaka, ali samo u uz poštovanje prostornih, kadrovskih i programskih uslova propisanih Zakonom o sportu.